

vidchuty-obraz-ukrayiny-tradytsijne-narodne-vbrannya-i337 (дата звернення: 10.04.2025).

4. Журнал *Vogue Ukraine* (статті про сучасну українську вишивку, 2021–2024 pp.): веб-сайт. URL: <https://vogue.ua/tags/vyshivanka-604.html> (дата звернення: 10.04.2025).

5. Журнал *Vogue Ukraine*. Сила традицій: художниця Дарія Альошкіна – про витинанки та рятівну магію творчості: веб-сайт. URL: <https://vogue.ua/article/culture/art/sila-tradiciy-hudozhnicya-dariya-aloshkina-pro-mistectvo-vitinanok-ta-magiyu-tvorchosti-54279.html> (дата звернення: 10.04.2025).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-500-9-27>

НОВІ СИМВОЛИ НОВОЇ ЕПОХИ: МИТЕЦЬ ЯК РЕТРАНСЛЯТОР БОЛЬОВОГО ШОКУ ВІЙНИ

Романенкова Ю. В.

*доктор мистецтвознавства, професор,
в.о. завідувача кафедри теорії та історії мистецтва,
Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури,
м. Київ, Україна*

Про тих, хто не шанує своє минуле, кажуть: у них нема майбутнього. Пам'ять людини, що живе в вирії війни, стає гострішою, вразливішою, вона є зброєю, інструментом, посередником. *Зброєю* – для митця, який своєю метою має змусити світ почути про лихо його країни, побачити кров і відчутти запах страху в повітрі. Страху за життя дітей, страху втратити домівку, залишитися без близьких просто неба. *Інструментом* – для передачі того, що митець бачить внутрішнім оком, тих образів, які виникають у нього в підсвідомості, символів, алегорій, якими він користується, щоб бути почутим і зрозумілим. *Посередником* – між творцем і глядачем, між тим, хто бачив на власні очі, і тими, хто спостерігає здалека, немов крізь скло, яке своєю прозорістю дає змогу все бачити, але залишаючись у безпеці.

Війна між Росією та Україною з початком фази повномасштабного вторгнення вивела пам'ять на новий рівень – вона бере на себе відповідальність не лише закарбовувати, слугувати митцеві для віддзеркалення дійсності та перенесення її у підсвідомість наступних поколінь, але й давати оцінку. Процеси нинішньої війни дуже стрімкі, динамічні. На жаль, щодня виникають усе нові й нові факти, про які міжнародна спільнота, скута німим очікуванням, висловлює вже звичне сакраментальне глибоке занепокоєння. Час має властивість лікувати. А це дуже небезпечно. Події сьогоденської війни не мають бути забутими. Ані та агресія, яка ллється на українських дітей, чиею кров'ю просякнуті

іграшки, що знаходять на місці вибухів, ані той мовчазний страх, який демонструє більшість світу, ані тиша з боку багатьох потенційних помічників, яка теж вбиває. Нічого з цих різновидів злочинів не має бути забутим. Для закарбовування в пам'ять, для підтримання люті, яка не має вщухати, в якості солі на відкриті рани, щоб не притуплялася чутливість, виступає слово митця. А щоб бути чітким, гучним, однозначним, подібним до удару, до пострілу, воно має перетворитися на символ. Мистецтво часів війни народило численні нові символи. Кожен з них оточений драматизмом в історії свого народження. Митців часів цієї війни можна умовно поділити на дві когорти. Перша – це ті, хто забув про свої заняття часів миру, залишив дім, близьких, взяв до рук зброю та став частиною війська, яке стоїть щитом. Зброєю водночас виступає і їх мистецтво. Є чимало митців, які творять на сюжети, пов'язані з війною [4], популяризують проблему, стають ретрансляторами того болю, який просочує всю Україну сьогодні. Завдяки їх творчості світ чує про лиха війни. Але є й друга категорія. І, на жаль, вона дуже численна. Це ті, хто теж забув про свої заняття часів миру, теж залишив дім, близьких, взяв до рук ..... Ось тут починається різниця ..... взяв до рук валізу і... залишив країну. Або робить це з заavidною частотою, їздивши з проектами за кордон. Повертаються не всі. Не всі з тих, хто презентує зарубіжним глядачам проекти про бiль війни. Війни, якої багато хто з швидких на справу авторів і не бачив, роздаючи інтерв'ю про жакіття перебування в підвалі та написання ікон на обпалених дошках, тоді як жодного разу не потрапляли під обстріл і не чули зблизька звуків БПЛА чи ракет. Справжні літописці війни зазвичай небагатослівні, виражаючи все справою, поза саморекламою. Є чимало псевдопатріотів, які прикривають гучними гаслами свою ницiсть і недбалiсть. За гаслами збереження життя дітей стоїть банальне бажання зберегти власне життя і добробут, за «плачем Ярославни» про тугу за Батьківщиною стоїть бажання піару і самовиправдовування, бійка з відчуттям провини. Багато горе-художників миттєво зорієнтувалися в арт-ринку сьогодення і почати масово створювати проекти, спрямовані на популяризацію національного начала, вітчизняної культури, горя війни. На превеликий жаль, море низькопробного продукту, який наповнив не лише український, але й зарубіжний арт-простір, хвилями ліється на публіку, яка готова співчувати, дискредитує справжній якісний арт-матеріал реальних учасників подій. За щитом, бронею патріотичної тематики часто ховаються профанаційність підходу, відсутність професіоналізму, спекуляція болем і горем виходить на нові рівні, тоді як справжні митці в цих натовпах крикунів із лозунгами в руках інколи просто тонуть. Багато митців назавжди втрачені для культури, мистецтва. І послатися на джерело, яке б дало точну статистику, майже неможливо, щодня цифра зі страшною динамікою змінюється. ЗМІ часто сповіщає про загибель художника, скульптора, фотографа. Більш, ніж півтори сотні митців уже стали сторінками літопису пам'яті. ... І цифра зростає.

Кілька днів тому чергова втрата поповнила цю статистику: загинула тридцятирічна випускниця НАОМА М. Половінко.

На жаль, тих, хто пише про мистецтво, теж є дві категорії: літописці мистецтва доби війни [1; 2] і ті, хто робить собі кар'єру на цій проблематиці, не гребуючи кров'ю як провідним мотивом. Для представників другої категорії не існує червоних ліній. Так, є біла та чорна сторони мистецтва доби війни. Обидві користуються можливістю бути свого роду ретрансляторами горя та болю війни. Але у кожній категорії своя мета. Митець сьогодення схильний до створення нових ємких, легких для зчитування підсвідомістю, травмованою війною, символів. На жаль, їх кількість теж щодня зростає. Але саме ці кричущі символи закарбовуються у пам'ять і стають новою одиницею художньої мови, зрозумілої всім.

Ці символи наповнюють живопис, стріт-арт, скульптуру, медальєрне мистецтво, графіку – від плакатної до книжкової ілюстрації, комп'ютерну графіку, графічний дизайн, текстиль, навіть сувенірну продукцію. Все слугує одній цілі – жити пам'ять. Пригортати увагу і робити гучнішим крик. Таким символом став Маріупіль з написом «діти» біля театру... Буча з обличчями, спотвореними біллю...навіть сам напис «БУЧА» промовляє про себе все і не потребує експлікацій... Розписана гільза... Ікона на дошці ящика з-під снарядів... Привід Києва.... «Русский корабль...»... Червона калина... Прикраси з уламків снарядів... Півник з Бородянки...Навіть кумедний пес Патрон – усе це перетворено на символи, які транслиють біль війни голосом митця. Це візуалізується через портрети загиблих воїнів на стінах будинків, воєнізовані образи казака Мамая чи Тараса Шевченка на футболках чи торбинках.... Грона Червоної калини на монетах та медалях (рис. 1)... півника з Бородянки в тисячах осель у прикрасах та сувенірах (рис. 2)... брошку «Незабудка» з уламку снаряду на лацкані дружини президента (робота ювеліра С. Дрокіна) (рис. 3) [7]. Це символи, швидкістю сприйняття яких, завдяки роботі асоціативного ряду, є миттєвою.

Рис. 1. Монета «Ой, у лузі червона калина». 2022 р. Рис. 2. Золотий кулон із Півником із Бородянки

Рис. 3. Брошка «Незабудки». С. Дрокін. Титан, бронза, уламки снаряду. 2023 р.

Звісно, закарбовування подій нинішньої війни у пам'ять поколінь – задача надважлива. Кожен намагається впорати ся з нею по-своєму, задіюючи властивий для себе інструментарій. Але саме митець, що здатен відтворити події мовою символів, несе найбільшу відповідальність. Він є перекладачем, оповісником, ретранслятором, він відповідає за кожне сказане слово, яке луною розноситься містами та країнами. І відповідає не лише за те, щоб його почули завдяки актуальній тематиці, але й за те, наскільки якісно з професійної точки зору він це робить. Це виховання, свідомість, совість. І лише в силах справжнього митця робити так, щоб задля гучності крику про біль і нещастя в незабудках відчували небо, яке прорізається ракетою, а в маках та калині бачили кров.

Література:

1. Корнев А. Мистецтво під час російсько-української війни. URL: <https://surl.cc/ketfyp>
2. Мистецтво в обороні: Колективна монографія Нац. акад. мистец. України. НАМ України; Ін-т пробл. сучас. мистец. НАМ України; Ін-т культурології НАМ України; Редкол.: В. Сидоренко (гол.), І. Савчук, Г. Чміль та ін.; Упоряд.: О. Клековкін, І. Кузнєцова, М. Черкашина– Губаренко. Київ: Фенікс, 2024. 1024 с
3. Попова К. Мистецтво під час війни: художники про життя, роботу та творчість. URL: <https://surl.lu/lvnpfl>
4. Романенкова Ю. «Код перемоги»: живопис Ольги Карпенко як віддзеркалення художніх процесів України під час війни. *Art-простір*. 2024. Вип. 1(4). С.19-35.
5. Романенкова Ю., Таранник А., Василенко В. Оцінка ризиків та бачення перспектив мистецької освіти в Україні в умовах війни. *Moderní aspekty vědy: XLII. Díl mezinárodní kolektivní monografie*. Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2024. С. 31-323.
6. Романенкова Ю., Єфімов Ю. Україна у вогні: пульс українського мистецтва після 24 лютого 2022 р. *Культурно-мистецьке*

середовище: творчість та технології: матеріали XV Всеукр. наук.-практ. конф. М-во культ. України та інформ. політики; Нац. акад. кер. кадрів культ. і мистец. ; Наук. тов. студ., асп., доктор. і молод. вч. (Київ, 19 жовтня 2023 р.). Київ: НАКККиМ, 2023. С. 20-21.

7. Romanenkova J., Kolosova N. Ukrainian Culture After February 24, 2022: A Victim Condemned to War or a Phoenix Rising from the Ashes? *Calle 14. Revista de investigación en el campo del arte*. Is.19. V. 36. P. 54-68.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-500-9-28>

ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ: ПЕРЕШКОДИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Солоненко Т. Є.

викладач історії

*Київська муніципальна академія танцю імені Сергя Лифаря
м. Київ, Україна*

Історична пам'ять є фундаментом національної ідентичності та культурної самосвідомості народу. Історична пам'ять – потужна й нічим не замінна частина духовного потенціалу нації, смисложиттєвий компонент нації– і державо– творення, основа історичної свідомості соціуму. [3,с. 13]. В умовах соціально-політичних трансформацій та випробовувань, які переживає Україна в останні десятиліття, питання збереження історичної пам'яті набуває особливої актуальності. Однією з ключових сфер, де ця пам'ять репрезентується, осмислюється та трансформується, є сучасне мистецтво. Завдяки своїй силі емоцій, образності та впливовості, мистецтво виступає дієвим інструментом формування колективної пам'яті та громадянської свідомості.

Сучасне українське мистецтво є важливим інструментом збереження та трансформації історичної пам'яті, сприяючи формуванню національної ідентичності. Інтеграція сучасних технологій та міждисциплінарних підходів може посилити вплив мистецтва на формування історичної свідомості суспільства.

Глибше дослідити тему допомогли методи наукових досліджень: за допомогою культурологічного аналізу було вивчено взаємозв'язок між мистецтвом і формуванням національної ідентичності; для порівняння різних мистецьких практик, спрямованих на збереження історичної пам'яті використовувався компаративний метод; методи теоретичного узагальнення допомогли виявити проблеми збереження історичної пам'яті в мистецькому контексті та шляхи їх вирішення.

Серед головних проблем, що постають перед українськими митцями, є: